

โพรงเทียม 'นกเงือก'

ตอลมหายใจให้ป่า

การทำงานของนักวิจัย

หากได้ไปเยือนอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ สิ่งหนึ่งที่นักท่องเที่ยวหรือนักเดินป่ามักจะได้สัมผัสก็คือ “นกเงือก”

นกเงือกนั้นถือได้ว่าเป็นนกขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศมาก เพราะธรรมชาติในการกินอาหารของนกชนิดนี้จะต้องอาศัยพื้นที่เป็นบริเวณกว้าง ส่งผลให้นกเงือกมีบทบาทสำคัญในการกระจายเมล็ดพันธุ์ และทำให้นกเงือกเป็นนกที่ช่วยปลูกป่าได้เป็นอย่างดี

ขณะเดียวกันการชมนกเงือกยังถือเป็นไฮไลต์ในการเที่ยวเขาใหญ่ ไม่แพ้การชมธรรมชาติที่สวยงามอื่นๆ ในผืนป่าแห่งนี้เลย

ทว่า เมื่อผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์ถูกบุกรุกทำลายมากยิ่งขึ้นและอย่างต่อเนื่องด้วยน้ำมือมนุษย์ ผลที่ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้คือพื้นที่ป่าค่อยๆ สูญไป ซึ่งนั่นหมายถึงสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าด้วย และหนึ่งในนั้นก็คือ “นกเงือก”

เป็นเวลากว่า 35 ปี ที่ **มูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก มหาวิทยาลัยมหิดล** ยึดอุดมการณ์อันแน่วแน่ในการอนุรักษ์นกเงือก พร้อมกับปลูกคนไทยให้ตระหนักในความรับผิดชอบต่อธรรมชาติ มูลนิธิได้ลงพื้นที่ในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

และอุทยานแห่งชาติภูโต-สุโขงป่าดี ทว่าอุดมการณ์อันสูงส่งของพวกเขาทุกวันนี้จะประสบความสำเร็จไม่ได้เลย หากคนในสังคมไม่รู้จักคุณค่าของป่าไม้อย่างแท้จริง

ทุกปีเมื่อถึงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ จะมีการจัดกิจกรรม “วันรักนกเงือก” ปีนี้ก็เช่นกัน คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก ร่วมกับผลิตภัณฑ์ HORNBILL เชิญร่วมงาน “13 กุมภาพันธ์ วันรักนกเงือก” ตอนรักแท้เพื่อรังเทียม ที่บริเวณสวนนกเงือก คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล (พระราม 6) ตั้งแต่เวลา 12.00 น.เป็นต้นไป

การทำงานของมูลนิธิจากวันนั้นถึงวันนี้เป็นอย่างไร ประชากรนกเงือกเพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างน้อยแค่ไหน **ศ.ดร.พิไล พูลสวัสดิ์** ผู้ก่อตั้งมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก ได้รับการขนานนามว่า “มารดาแห่งนกเงือก” และ **ผศ.ดร.วิจักขณ์ ฉิมโสม** เลขาธิการมูลนิธิจะเป็นผู้ให้คำตอบ

เทือกเขาภูโต พื้นที่เสี่ยงสูญพันธุ์

ศ.ดร.พิไลเส้าถึงสถานการณ์ปัจจุบันของ

นกเงือกว่า หากมองในภาพรวมแล้วจำนวนของประชากรนกเงือกในเขตพื้นที่ดูแลอันได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง และเทือกเขาภูโต-สุโขงป่าดี นั้น จำนวนของนกเงือกอยู่ในสภาวะคงที่ ซึ่งเฉลี่ยแล้วอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่จะมีนกเงือกอาศัยประมาณ 18 ตัว/ตร.กม. ส่วนทางด้านเขารักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งเรศรวรนั้นอยู่ที่ 20 ตัว/ตร.กม. และอุทยานแห่งชาติภูโต-สุโขงป่าดีมีประมาณ 10 ตัว/ตร.กม.

จำนวนประชากรนกเงือกดังกล่าวถือเป็นตัวเลขที่น่ายินดี เพราะโดยปกติแล้วแค่นกเงือกเพียง 5 ตัว ก็ถือเป็นเครื่องหมายของความสมบูรณ์ของป่าได้แล้ว เทียบจากตัวเลข

ของการเก็บข้อมูลในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เมื่อ พ.ศ.2527 พบว่า มีนกเงือกเพียง 6 ตัว ฉะนั้นการเพิ่มขึ้นของนกเงือกถือได้ว่าเป็นความสำเร็จในระดับหนึ่ง

ศ.ดร.พิไลกล่าวว่า ถึงแม้จำนวนประชากรของนกเงือกจะเพิ่มขึ้นที่น่าพอใจ แต่ก็ยังมีพื้นที่ที่น่าเป็นห่วงนั่นก็คือ อุทยานแห่งชาติภูโต-

สู่โหล่งป่าดี เพราะในทุกๆ ปีจำนวนพื้นที่ป่าในอุทยานนั้นลดลง กอปรกับพื้นที่บริเวณเทือกเขาบูโดนั้นมีชุมชนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงมีโอกาสที่นกเงือกจะหายไปจากป่าแห่งนี้ได้ในอีก 50 ปีข้างหน้า

ด้าน ผศ.ดร.วิจักขณ์มองว่า ถึงแม้มูลนิธิจะส่งเสริมงานทางด้านอนุรักษณ์ให้กับพรานและคนในพื้นที่บริเวณเทือกเขาบูโดจนสามารถเปลี่ยนพรานให้เป็นนักอนุรักษณ์ได้ แต่ในพื้นที่นั้นมียุทธศาสตร์ของชุมชนอยู่ และก็มี การตัดไม้ทำลายป่าเป็นจำนวนมาก จึงเป็นเรื่องยากต่อการดำรงอยู่ของระบบนิเวศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชากรนกเงือก

ผศ.ดร.วิจักขณ์มองสถานการณ์นกเงือกในปัจจุบันว่า เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีการอนุรักษณ์

อย่างเข้มข้น จึงทำให้สถานการณ์ในตอนนี้นั้นค่อนข้างนิ่ง เรื่องของการล่านั้นก็ค่อยๆ ลดลง ปัญหาของการล่านกเงือกส่วนใหญ่มักจะพบในบริเวณป่าที่ติดกับชุมชน ส่วนใจกลางป่านั้นไม่เป็นที่ทำเป็นห่วง

“การที่เราบอกว่านี่นั่น เรามีข้อมูลการจากวิจัยที่ชี้ชัดว่า นกเงือกอาศัยอยู่ส่วนไหน และมีประชากรกี่ตัว ซึ่งเป็นข้อมูลที่ใช้ได้จริง”

“โพรงเทียม”

บ้านใหม่นกเงือก

จากการศึกษาวิจัยของมูลนิธิพบว่า โพรงรังมีผลต่อการเพิ่มหรือลดลงของจำนวนประชากรนกเงือก เพราะว่านกชนิดนี้ไม่สามารถสร้างรังเองได้ แต่หากจะต้องหารังตามธรรมชาติที่เหมาะสมและรังตามธรรมชาติ

ผศ.ดร.วิจักขณ์ ฉิมโฉม

ทีมนักวิจัย

ชาตินั้นหากเกิดชำรุด นกเงือกก็จะไปหาที่อยู่ใหม่ ซึ่งในบางช่วงนั้นมีการแย่งโพรงกันด้วย เป็นที่มาของโพรงรังเทียมที่มูลนิธิสร้างขึ้นเพื่อเพิ่มโอกาสขยายพันธุ์ของนกเงือก รังเทียมที่วางนี้ได้เริ่มใช้อย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ. 2549 มาจากผลการติดตามพฤติกรรมของนกเงือกที่ชี้ชัดว่า โพรงรังที่สร้างขึ้นช่วยเพิ่มจำนวนประชากรนกเงือกได้เยี่ยม

ศ.ดร.พิไลอธิบายให้ฟังว่า โพรงเทียมสร้างขึ้นตามแบบของโพรงนกเงือกที่อยู่ตามธรรมชาติ ระยะแรกที่มีการทดลองใช้นั้น ยังไม่มีนกมาอาศัยอยู่ ซึ่งต่อมาเมื่อเริ่มคุ้นกับรังที่สร้างมากขึ้นก็จะเข้ามาอาศัยอยู่เอง ขณะนี้นักเข้ามาอาศัยอยู่ในรังเทียม 2 ชนิด ได้แก่ นกแก๊กและนกกก

“ช่วงนี้กำลังระดมทุนเพื่อที่จะสร้างรังเทียมให้กับนกเงือก โดยโพรงเทียมแต่ละโพรงนั้นจะมีต้นทุนอยู่ที่ 8,000 บาท เป็นโพรงที่ทำขึ้นมาจากไฟเบอร์กลาสและติดฉนวนกันความร้อน ซึ่งจะติดอยู่บนต้นไม้สูง 30 เมตร”

ผศ.ดร.วิจักขณ์อธิบายเพิ่มเติมว่า มูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก เป็นแหล่งระดมทุนเพื่อการอนุรักษณ์นกเงือกให้คงอยู่ มีการติดตามว่าแต่ละปีมีประชากรนกเงือกอยู่เท่าใด และเมื่อเห็นว่าโพรงรังเป็นสิ่งจำเป็นต่อการคงอยู่ของนกเงือก มูลนิธิจึงได้ส่งเสริมและเข้ามาดูแลในเรื่องนี้

ทายาทนักอนุรักษณ์

ผศ.ดร.วิจักขณ์เปิดเผยว่า อยากเห็นนักอนุรักษณ์รุ่นใหม่ที่จะเข้ามาสานต่องานทางด้านนกเงือก เพราะเห็นว่าปัจจุบันผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานทางด้านนี้ต่างก็อยู่ในวัยที่ใกล้เกษียณแล้ว และหากมีคนรุ่นใหม่เข้ามาทำงานอย่างจริงจัง การอนุรักษณ์นกเงือกก็จะไปได้อย่างต่อเนื่อง

“ต้องบอกว่าการที่จะเข้ามาทำงานทางด้านนี้ต้องมีอุดมการณ์และความมุ่งมั่นหรือที่เรียกว่าใจรัก เงินเดือนพวกเขาไม่เยอะมาก แต่ก็พออยู่ได้ ขณะนี้เราจึงอยากสร้างนักอนุรักษณ์รุ่นใหม่เพื่อมาทำหน้าที่สานต่อ”

ในขณะเดียวกัน ศ.ดร.พิไลได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ปัจจุบันมูลนิธิมีนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยรวมแล้ว 14 คน ซึ่งถือได้ว่าเป็นทีมงานที่เข้มแข็ง ปัญหาในการสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ขึ้นมาคือ มูลนิธิไม่มีเงินที่จะดูแลคนเหล่านั้นได้เพียงพอ อย่างไรก็ตาม ศ.ดร.พิไลยังมองว่าคนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษณ์มากขึ้น และหากมูลนิธิสามารถสร้างคนรุ่นใหม่ขึ้นมาได้ ก็จะส่งผลดีต่อวงการอนุรักษณ์อย่างมาก

“ปัจจัยอันดับต้นๆ ที่มีผลต่อความเป็นอยู่ของนกเงือกก็คือ ทรัพยากรธรรมชาติ หากธรรมชาติถูกทำลายมากเกินไป นกเงือกก็จะสูญไปมากเท่านั้น และเมื่อเกิดปัญหาขึ้นกับ

